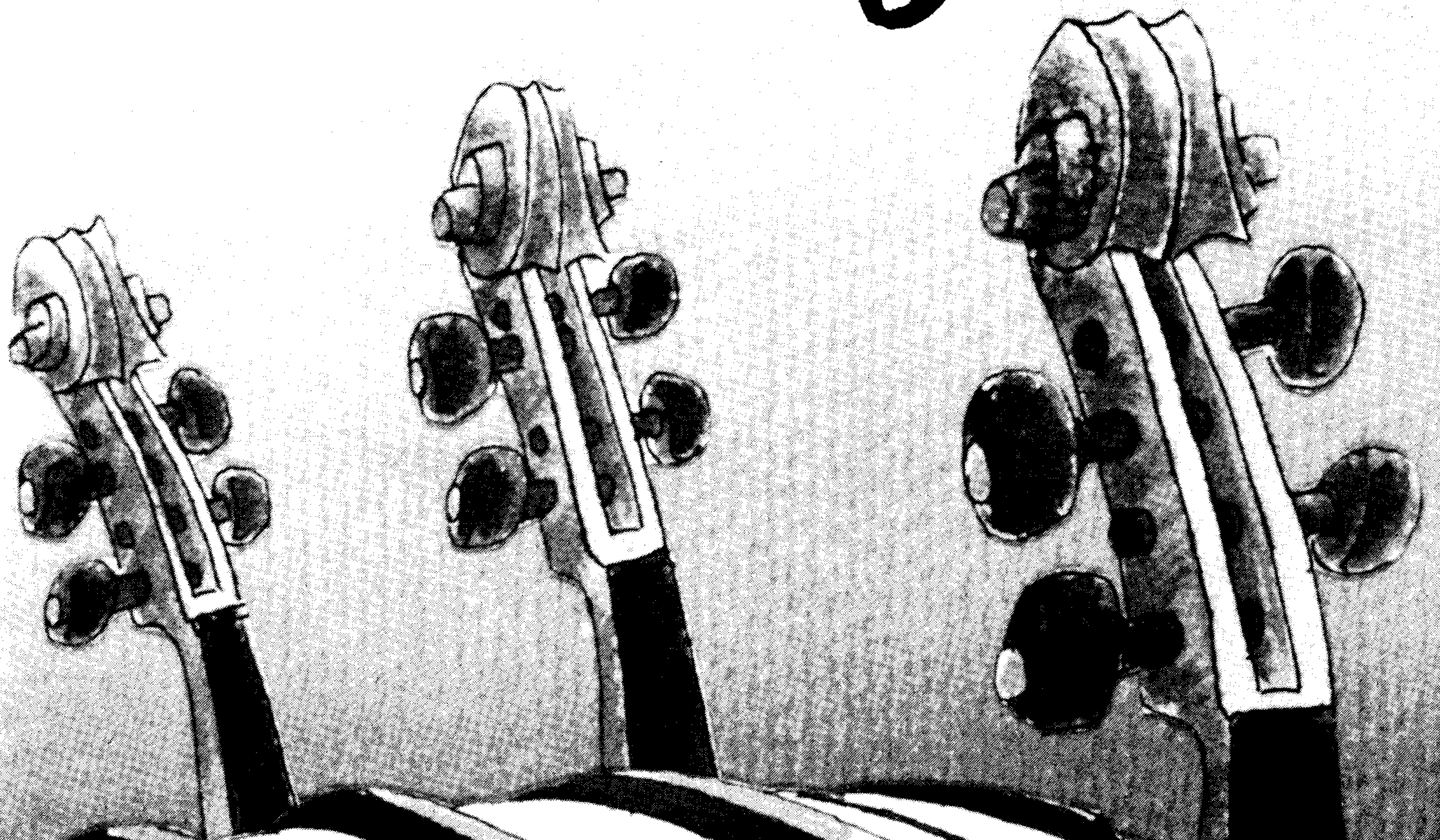

Μουσικοτροπίες

περιοδική έκδοση
φοιτητών
του τμήματος
μουσικών σπουδών του Α.Π.Θ.
τεύχος 2/91/Μάϊος 1991
Θεσσαλονίκη

7/2/91

Η ΑΡΧΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΩΣ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΕΔΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΣΥΜΠΑΝΤΟΣ

Με το παρόν κείμενο συνεχίζουμε την πορεία που εγκαινιάσαμε ήδη στο πρώτο και αναγγελίας τεύχος¹ του παρόντος περιοδικού – γεγονός κάθε άλλο παρά τυχαίο – μία πορεία που έχει στο πρόγραμμά της την ενασχόληση με όσο το δυνατόν περισσότερο φαινόμενα της μουσικής, κάτω από μία σαφώς ευρύτερη οπτική γωνία, και στόχο μια βαθύτερη κατανόηση όχι μόνο αυτής, αλλά και, μέσα από την σύνδεσή της με όλο το φάσμα του επιστητού, αυτού του ίδιου του Σύμπαντος και της θέσης μας μέσα σε αυτό.

Η εκδήλωση της αρχής της μεταφοράς στον χώρο της μουσικής προσφέρεται, νομίζουμε, περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο για την διερεύνηση και ανάδειξη του πλούσιου συναρτησιακού πλέγματος μεταξύ μεταφερόμενου και περιβάλλοντος. Για να κατανοήσουμε καλύτερα την λειτουργία της, θ' αρχίσουμε πρακτικά, εφαμοζοντάς την. Επιλέγουμε έναν τυχαίο μελωδικό σχηματισμό αποτελούμενο από τους φθόγγους e', f', g' και c'' και επιλέγουμε να τον μεταφέρουμε κατά ένα διάστημα τετάρτης αυξημένης ψηλότερα. Η μεταφορά γίνεται είτε υψώνοντας κάθε έναν από τους παραπάνω φθόγγους κατά το επιλεγέν διάστημα είτε υψώνοντας μόνον τον πρώτο και βρίσκοντας ακολούθως τους υπόλοιπους με βάση τις σχέσεις που σχηματίζουν κάθε ένας με τον πρώτο ή κάθε προηγούμενος με τον επόμενο στον

αρχικό σχηματισμό. Ο μελωδικός σχηματισμός που προήλθε από αυτήν την διαδικασία αποτελείται από τους φθόγγους ais', h', cis'' και fis''. Έτσι μεταφορά είναι η διαδικασία κατά την οποία μία δομή ύψους (τονική) γράφεται και εκτελείται σε διαφορετικό τονικό ύψος από αυτό στο οποίο συλλήφθηκε αρχικά, οξύνοντας ή βαρύνοντας τα στοιχεία της κατά το ίδιο διάστημα.

Στο σημείο αυτό εγκαινιάζουμε και την δική μας παρέμβαση. Κάθε ένας από τους παραπάνω φθόγγους αντιπροσωπεύει και μια διαφορετική θεμέλιο συχνότητα. Αν αφαιρέσουμε από την τιμή της συχνότητας κάθε φθόγγου του δεύτερου σχηματισμού αυτήν του αντίστοιχου φθόγγου του πρώτου, δεν προκύπτουν αποτελέσματα που να επιτρέπουν κάποιον εμφανή και άμεσο συσχετισμό αυτών των στοιχείων. Αντιθέτως, αν διαιρέσουμε τα ίδια δεδομένα, τότε προκύπτει το ίδιο αποτέλεσμα σχεδόν, ο ίδιος λόγος. Αν η αφαίρεση είναι μια πράξη που οδηγεί σε απόλυτους αριθμούς, η διαίρεση είναι που αποκαλύπτει σχέσεις. Η αναζήτηση σχέσεων μεταξύ μεμονωμένων στοιχείων δεν έχει νόημα εκτός και αν συσχετισθεί με το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ του συνόλου αυτών. Το ερώτημα που προκύπτει τώρα είναι τούτο: ποιό είναι το μεταφερόμενο στο παράδειγμά μας, ο αρχικός (e', f', g', c'') ή ο δεύτερος (ais', h', cis'', fis'') σχηματισμός; Γίνεται εύκολα

1. Βλ. Η. ΧΡΥΣΟΧΟΪΔΗ, «Τι είναι Μουσική; (Μέρος πρώτο: για τον ορισμό γενικά)», «Μουσικοτροπίες, τ. αναγγελίας» σσ. 17-28, ιδ. 17-18.

αντιληπτό ότι κανένα από τα στοιχεία του ενός δεν ταυτίζεται με κανένα αντίστοιχο από αυτά του άλλου. Αν, λοιπόν, οι δύο σχηματισμοί ορίζονται από τα στοιχεία τους, τότε βρισκόμαστε σε αδιέξοδο. Αν, όμως, ορίζονται από τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αυτών των στοιχείων, τότε το ερώτημά μας επιδέχεται θετική απάντηση. Το σύνολο των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των στοιχείων ενός συνόλου καλείται, ως γνωστόν, δομή. Αυτό που είναι κοινό και στους δύο σχηματισμούς είναι η δομή, όχι δηλαδή οι φθόγγοι και οι συχνότητες, αλλά το πλέγμα σχέσεων μεταξύ αυτών. Άρα το μεταφερόμενο είναι η δομή.

Η δική μας θεώρηση για το φαινόμενο τούτο είναι η εξής: αυτό που στην πραγματικότητα υπάρχει είναι οι δομές και τα πεδία – οι πρώτες ως έκφραση της αρσενικής αρχής και τα δεύτερα ως έκφραση της θηλυκής. Όταν μια δομή «εισχωρεί» ή, καλύτερα, «προβάλλεται» σ' ένα πεδίο, εκδηλώνεται σε αυτό επενδυόμενη με την ιδιαίτερης ποιότητας ενέργειά του. Στο συγκεκριμένο μας παράδειγμα μία δομή – ένα ορισμένο πλέγμα σχέσεων δηλαδή – «προβάλλεται» στο πεδίο της ντο αρχικά και σε αυτό της φαδίες στην συνέχεια και εκδηλώνεται ως e', f', g', c'' και ais', h', cis'', fis'' αντίστοιχα. Έτσι, αναθεωρούμε το προηγούμενό μας συμπέρασμα: μεταφερόμενο δεν είναι ούτε η δομή ούτε ο σχηματισμός e', f', g', c'' αυτός καθαυτός, αλλά η «ένωση» αυτής με το πεδίο της ντο, δηλαδή το e', f', g', c'' ως «ένωση» αυτών. Επειδή, όμως, κάθε πεδίο έχει τις ιδιαιτερότητές του και τους περιορισμούς του είναι φυσικό η δομή κατά την «εκδήλωσή» της, την «ενσάρκωσή» της σε αυτό να προσαρμόζεται σε αυτά. Αναπτύσσεται, έτσι, μια διαρκής αλληλεπίδραση, μια διαλεκτική σχέση μεταξύ δομής και πεδίου, επιχειρώντας η πρώτη να επιβάλλει τον δυναμισμό της και να εκδηλωθεί όσο γίνεται πληρέστερα σε αυτό και το τελευταίο

να διατηρήσει την στατικότητα του επιβάλλοντας περιορισμούς στην πρώτη. Έτσι, από μια θεώρηση του φαινομένου ως αυτού που φαίνεται φτάνουμε σε μια άλλη: του φαινομένου ως έκφρασης και εκδήλωσης αυτού που δεν φαίνεται. Κατά την μεταφορά, λοιπόν, δεν υφίσταται το μεταφερόμενο μόνον εξωτερικές μεταβολές, αλλά και εσωτερικές ως συνέπεια της ανάγκης του να προσαρμοστεί καλύτερα και να εκδηλωθεί πληρέστερα στο περιβάλλον του.

Ερχόμαστε τώρα στον τίτλο του κειμένου. Σύμφωνα με την αρχή της μεταφοράς, όπως την αντιλαμβανόμαστε εμείς, στην μουσική κάθε δομή ύψους (τονική) μπορεί να εκδηλωθεί σε οποιοδήποτε πεδίο/τονικότητα με τον τρόπο που παραπάνω περιγράψαμε. Με την λέξη «πολυπεδικότητα» αναφερόμαστε στην διάρθρωση του Σύμπαντος σε διαφορετικά πεδία. Οι αντιστοιχίες που θέλουμε να προβάλλουμε, λοιπόν, είναι οι ακόλουθες: όπως η μουσική έκταση διαρθρώνεται σε διάφορες τονικότητες, έτσι και το Σύμπαν διαρθρώνεται σε διάφορα πεδία: όπως μια τονική δομή «προβάλλεται» σ' ένα πεδίο και «εκδηλώνεται» ως μία συγκεκριμένη π.χ. μελωδία, έτσι και ένα πνεύμα «προβάλλεται» σ' ένα πεδίο (γεννιέται σε αυτήν την ζωή, σε αυτόν τον κόσμο) και «εκδηλώνεται» σε ένα συγκεκριμένο σώμα (ενσαρκώνεται): όπως μία τονική δομή μπορεί να «προβληθεί» σ' ένα άλλο πεδίο (τονικότητα μέσω της μεταφοράς), έτσι και ένα πνεύμα μπορεί να «προβληθεί» σ' ένα άλλο πεδίο ύπαρξης μέσω ορισμένων διαδικασιών ή εκπαίδευσης («κόσμος» των «ζωντανών», «κόσμος» των «νεκρών»). Με βάση τα παραπάνω θεωρούμε ότι η αρχή της μεταφοράς, όπως την συναντούμε στο χώρο της μουσικής, συνιστά έκφραση της πολυπεδικότητας του Σύμπαντος.

Σύνταξη – Καταγραφή:
Η. Χρυσοχοϊδης, 14-3-91